

фальцэтнага тыпу. У класе па пастаноўцы голасу мы дамагаемся аднолькавага і роўнага гучання голасу, раскрыцця патэнцыяльных магчымасцей яго рэзаніравання на ўсім дыяпазоне [3].

Складанасць вакальнай работы над аб'яднаннем рэгістраў у тым, што ў народных спевакоў існуе своеасабліва іх ізаляванасць. Няма плаўнага пераходу, і народныя спевакі спяваюць па-рознаму ў розных рэгістрах. Як правіла, у адкрытай бытавой манеры народная спявачка карыстаецца толькі адным грудным рэгістрам. Такое натуральнае прыстасаванне да рэгістра спрыяе песеннай трываласці голасу. Наадварот, часта ўжываючы мікставыя гукі (гукі змешанага дыяпазону) як высокія гукі груднога рэгістра, спявачка пераходзіць на напружанае, крыклівае гучанне. Перанясенне груднога гучання на мікставыя гукі вядзе да хуткай стомленасці голасу.

Выканаўцы народнай песні шмат твораў выконваюць без суправаджэння і пры інтанаванні абапіраюцца толькі на асабістыя сыхавыя адчуванні і ўяўленні лада-танальных гукавых зносін у мелодыі і гармоніі. У сувязі з гэтым вастрэня, дакладнасць і пэўнасць інтанацыі становяцца не толькі неабходнымі кампанентамі выразнага выканання, але і сродкам умацавання чыстай інтанацыі. Праца над гарманічным і меладычным інтаніраваннем непасрэдна звязана з развіццём музычнага слыху. Спевакі павінны не толькі правільна ўзнавіць мелодыю, але і чуць правільнасць гукаўтварэння, вышыню пазіцыі гуку, тэмбравы колер голасу. Гэта магчыма пры наяўнасці вакальнага слыху.

Праца над правільнай інтанацыяй пачынаецца на першай стадыі прапявання. Нельга прапускаць памылкі ў інтанаванні. Для выпрацоўкі дакладнай інтанацыі вельмі карысныя спева сальфеджыя: прапяванне невялікіх кавалкаў мелодыі, нескладаных практыкаванняў ці харавых партый сальфеджыруючы, а потым са словамі.

Калі спевакі набудуць пачатковыя навыкі пры спевах з суправаджэннем музычнага інструмента (баяна ці фортэпіяна), можна паступова пераходзіць да спеваў без суправаджэння. Практыкаванні можна ўскладняць, паступова ўскладняючы рэпертуар. Важным фактарам стварэння ўстойлівай інтанацыі з'яўляецца працэс шматлікіх прапяванняў песеннага матэрыялу ў шчыльнай сувязі з мастацка-ваканальніцкімі задачамі. У выніку такой работы ўстанаўліваюцца і замацоўваюцца сыхавыя ўяўленні, удасканалюецца чыстая інтанацыя і набываецца неабходная ўпэўненасць і свабода ў выкананні народнай песні.

#### Спіс літаратуры:

1. Дмитриев, Л. Б. Основы вокальной методики / Л. Б. Дмитриев – М. : Музыка, 2000. – С. 172.
2. Мешко, Н. К. Искусство народного пения / Н. К. Мешко // Практическое руководство и методика обучения искусству народного пения. – Ч. 2. – М. : ЛУЧ – Ч.2. – 2000. – С. 34.
3. Калугина, Н. В. Методика работы с русским народным хором: учеб. для муз. вузов / Н. В. Калугина. – М. : Музыка, 1977. – 256 с.
4. Мешко, Н. К. Искусство народного пения. Практическое рук-во и методика обучения искусству народного пения / Н. К. Мешко – М. : ЛУЧ. – Ч. 2. – 2000. – 80 с.

**Наталля Петухова**

#### ЭКАЛОГІЯ ТРАДЫЦЫЙНАЙ КУЛЬТУРЫ І НАРОДНЫ СПЕЎ

*У артыкуле разглядаюцца пытанні захавання традыцыйнай культуры, рэканструкцыі мясцовых і рэгіянальных народна-песенных традыцый у практыцы фальклорных калектываў. Асабліва ўвага надаецца мадэляванню свят календарнага цыклу ў натуральным прыродным ландшафце.*

**Natallia Petukhova**

#### ECOLOGY OF TRADITIONAL CULTURE AND FOLK SINGING

*The article observes traditional culture preservation, reconstruction of local and regional folk-song traditions in the practice of folk groups. Particular attention is paid to the holiday calendar modeling in the natural landscape.*

Выхаванне любові да роднага краю, роднай культуры, мовы пачынаецца з любові да сваёй сям'і, жылля, школы. Паступова пашыраючыся, гэтая любоў да роднага пераходзіць у любоў да сваёй краіны – яе гісторыі, мінулага і сучаснасці, а затым да агульначалавечай культуры.

Чалавек заўсёды выхоўваецца ў пэўным прыродным і культурным асяроддзі. І для яго жыцця асяроддзе, створанае культурай продкаў і ім самім, не менш важнае, чым прырода. Калі апошняя стварае ўмовы для біялагічнага жыцця, то культурнае асяроддзе – неабходная ўмова для духоўнага, маральнага станаўлення чалавека, яго сацыяльнасці. Менавіта таму акадэмік Д.С. Ліхачоў, аўтар словазлучэння “экалогія культуры”, падкрэсліваў неабходнасць захавання культурнага асяроддзя (культурнай спадчыны) разам з захаваннем прыроды. Пры гэтым асабліва важным, на наш погляд, з'яўляецца ўсведамленне асобай гістарычнай каштоўнасці помнікаў традыцыйнай народнай культуры. Паколькі “калі чалавек абьякавы да помнікаў гісторыі сваёй краіны – ён, як правіла, абьякавы і да сваёй краіны” [1, с. 174].

Задачы, звязаныя з перадачай каштоўнасцей традыцыйнай культуры, сёння асабліва актыўна вырашаюцца ў асяроддзі даследчыкаў аматарскага мастацтва (А.М. Аляхновіч, А.Ю. Аўчыннікавай, І.М. Грамовіч, П.А. Гуд, А.У. Несцярэнка, Т.А. Пладунова, Л.Л. Ражкова, Т.К. Саладухіна, У.І. Сітнікава, Л.В. Шаміна і іншыя). Навуковы інтарэс да народных традыцый абумоўлены вялікімі выхаваўчымі магчымасцямі фальклорных твораў і іх глыбокай мастацкай і эстэтычнай даканаласцю. Далучэнне чалавека да багацейшай нацыянальнай спадчыны, да народнай духоўнай культуры ў цэлым дапамагае спасцігнуць гуманістычную сутнасць фальклору, выхаваць асобу, якая ведае свае вытокі, карані, любіць Радзіму, адчувае сябе часткай грамадства, прыроды.

На сучасным этапе народныя традыцыі стаяць на мяжы згасання, таму на тэрыторыі Беларусі з кожным годам набірае моц фактар арганізаванай рэпрадукцыі, узнаўлення і трансляцыі маладому пакаленню ўзораў народнай спадчыны.

Вялікая роля тут належыць фальклорным калектывам, дзейнасць якіх абапіраецца на аўтэнтчныя ўзоры пераймання і засваення народна-песенных традыцый.

Вывучэнне і аднаўленне народна-песенных традыцый немагчымае без усведамлення асаблівасцей бытвання фальклорных твораў у тым ці іншым этнаграфічным кантэксце. Само ўзнікненне народных песень адбывалася ў сувязі з пэўнай абрадавай ці побытавай практыкай. Яны суправаджалі працоўную дзейнасць чалавека, важнейшыя падзеі яго жыцця: нараджэнне, шлюб, смерць, дапамагалі ў выхаванні дзяцей, транслюючы новым пакаленням жыццёвую мудрасць, веды і вопыт. Інакш кажучы – былі непарыўна звязаныя з традыцыйным кантэкстам, існавалі ў замацаваных мясцовымі традыцыямі сітуацыях. Асабліва гэта тычыцца выканання абрадавых твораў. Таму задача вывучэння і аднаўлення перарастае ў праблему рэканструкцыі той ці іншай фальклорнай з’явы, таго ці іншага абраду. Пры гэтым выкананне народнай песні, гульні, танца альбо карагоды пры пэўных умовах уяўляе сабой абрад, з тэй жакога можа з’яўляцца ўстанаўленне сувязі з навакольным светам, уздзеянне на прыродныя стыхіі (рэканструкцыя календарнага абраду) або атрыманне падтрымкі заступнікаў роду і г.д. (рэканструкцыя сямейнага-родавага абраду).

Трэба падкрэсліць, што адарваная ад кантэксту абрадавая песня гучыць зусім інакш, чым у сітуацыі яе спрадвечнага існавання. Нават у выкананні саміх носьбітаў традыцыі, якія выйшлі на сцэну, могуць губляцца характэрныя асаблівасці тэмbru, ладу, рытмікі, у выніку чаго песня можа набыць не ўласцівы ёй лірычны характар.

У сучасных фальклорных калектывах абрадавая песня можа прагучаць больш або менш натуральна падчас мадэлявання абрадавай сітуацыі. Ва ўмовах горада мэтазгодна выкарыстоўваць для мадэлявання святы календарнага цыклу (Каляды, Масленіца, Гукане вясны, Юр’я, Тройца, Купалле, Жніво), якія могуць набыць характар усеагульнага народнага святкавання. Пры такім мадэляванні адбываецца паглыбленне ўдзельнікаў калектыву ў сферу абраду, а іх выкананне атрымлівае эмацыянальную афарбоўку, што забяспечвае неабходны характар гучання. Вясну «гукаюць спеўнымі купкамі «з гары на гару»; з велікоднымі і юраўскімі абыходнымі крокамі крочаць ад хаты да хаты; купальскія спяваюць уначы і па прызначэнні (як вянкi завіваюць, як абыходзяць жыта, як запальваюць вогнішча і водзяць карагоды, гуляюць і дражняць адно аднаго, як раніцай сустракаюць сонца)» [2, с. 106]. Пры гэтым не абавязкова выпрацоўваць які-небудзь дакладны сцэнарый. Шматлікія формы агульных шэсцяў, карагодаў, гульніў, танцаў і інш. разлічаны на свабоднае далучэнне ўсіх жадаючых, што дазваляе лёгка стварыць незабыўную атмасферу народнай эстэтыкі. Патрабуецца толькі ініцыятыўны ўдзел фальклорных калектываў, для якіх выхад на вуліцу становіцца не формай канцэртнага выступлення, а спосабам выказвання святочнага стану. Для саміх удзельнікаў фальклорнага калектыву гэта дае выключную магчымасць уключыцца ў абрадавую сітуацыю, перажыць яе, адчуць сябе не толькі пераемнікам, але і носьбітам народна-песенных традыцый.

Відавочна, працэс мадэлявання абрадавай сітуацыі – гэта працэс сатворчасці асоб. Супрацоўніцтва з рознымі калектывамі стымулюе творчы працэс, нараджае пачуцце значнасці і каштоўнасці ўласнай мастацка-творчай дзейнасці. Гэта пэўным чынам уплывае на характар успрымання і выканання твораў, якія захапляюць вобразнасцю, непаўторнасцю, яркім каларытам і выклікаюць суперажыванне. Гледзячы саўдзельнікі святы імкнуцца не толькі слухаць спеы гуртоў, але і актыўна падпяваць. Такое калектывнае выкананне песень спрыяе творчай актывізацыі ўдзельнікаў, у выніку чаго яны па-новаму асэнсоўваюць і ацэньваюць сілу эмацыянальнага ўздзеяння фальклору, якая ўзнікае падчас агульнага выканання твораў. Адна справа – бачыць, як гэта робяць іншыя, а другая – самому прыняць удзел у свяце. Так, праз сумесную творчасць удзельнікі святы з вялікім задавальненнем, натхненнем і лёгкасцю засвойваюць нацыянальны мастацкія традыцыі, глыбока пранікаюць у сутнасць фальклорных вытокаў і традыцыйнай культуры. І ў гэтым сэнсе фальклор валодае неабмежаванымі магчымасцямі для праяўлення ініцыятывы, актыўнасці асобы, здольнай выкарыстаць успрыманне прыгожага для выпрацоўкі стымулу маральнага самаўдасканалення і духоўнага развіцця.

#### Спіс літаратуры:

1. Лихачев, Д. С. Прошлое – будущему. Статьи и очерки / Д. С. Лихачев. – М. : Наука, 1985. – 576 с.
2. Пладунова, Т. А. Этнафанія стылі выканання і вакальная практыка ў аматарскім фальклорным калектыве / Т. А. Пладунова // Традыцыйная культура і дзеці. Праблема этнавыхавання. В. 2 : матэр. III Рэсп. навук.-практ. канф. (19 – 20 красавіка 2006 г., г.п. Акцябрскі); аўт. праекта і ўклад. М. А. Козенка. – Мінск : БелДІПК, 2006. – С. 101–108.
- 3.

*Людміла Разжкова*

#### АСАБЛІВАСЦІ РЕАЛІЗАЦЫІ ПЕДАГАГІЧНАГА ПАТЭНЦЫЯЛУ ФАЛЬКЛОРУ Ў МАСТАЦКІМ АМАТАРСТВЕ

*Liudmila Razhkova*

#### SPECIFIC FEATURES TO USE PEDAGOGICAL POTENTIAL OF FOLKLORE IN AMATEUR ART

*У артыкуле разглядаюцца асаблівасці рэалізацыі педагагічнага патэнцыялу фальклору ў мастацка-педагагічнай сістэме аматарскіх калектываў фальклорнага кірунку, аналізуецца спецыфіка дзейнасці калектываў «сцэнічнага» і «побытавага» тыпу.*

*The article features the realization of pedagogical potential of folklore in art-pedagogical system of amateur folklore groups. These collectives can be described as connected with «scenic» and «household» types.*

З актуалізацыяй у сучасным грамадстве патрэбы ў этнічнай самарэалізацыі маладога пакалення ўсё большую ролю ў вырашэнні акрэсленай задачы адыгрываюць сацыякультурныя ўстановы, якія ствараюць адпаведныя ўмовы для якаснага росту ўсіх параметраў жыцця асобы, для яе развіцця і самарэалізацыі. Асабліва перспектыўнымі для задавальнення этнічнай самарэалізацыі сучаснай асобы з’яўляюцца аматарскія калектывы мастацкай творчасці фальклорнага кірунку, дзе магчыма далучэнне асобы да народнай творчасці, яе каштоўнасцей ва ўмовах горада і вёскі, у якіх амаль што зніклі ачагі фальклорнай культуры.

Фальклор на пачатку XXI стагоддзя ўяўляецца нацыянальнай каштоўнасцю, падмуркам нацыянальнай культуры, гарантам захавання этнічнай своеасаблівасці беларускай культуры і нацыянальнай мовы. Комплексныя даследаванні фальклору паказваюць, што існуюць пэўныя прыныцы яго функцыянавання, якія з’яўляюцца асноватворнымі. Гэта: